

SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN MURAKKA' ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON MURAKKA IN THE SÜLEYMANİYE LIBRARY

Öğr. Gör. Dr. Yeşim AKSOY ŞAŞTIM

Uşak Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü,
yesim.aksoy@usak.edu.tr

Uşak / Türkiye

ORCID: 0000-0002-5277-8012

Özet

Hat, tezhip, cilt ve minyatür gibi sanatların nadide örneklerini el yazması kitaplarda ve murakka'larda görmek mümkündür. Bu murakka'lar güzel hatlarla yazılmış, tezyin edilmiş ve uzun yıllar muhafaza edilerek günümüze ulaşmıştır. Ülkemizde kütüphane, müze ve özel koleksiyonlarda yazı ve tezyinat bakımından önemli birçok eser bulunmaktadır. Bu kütüphanelerin başında Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi gelmektedir. Çalışmanın konusu olan eser, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hamidiye bölümünde bulunan 34 envanter numaralı murakka'dır. Bu murakka'da Şah Mahmud Nişâbü'rî ve Mir Ali Herevî gibi İran hat ekolünün önemli üstatlarının sanat zevki ile yazılan hat örnekleri yer alır. On kıt'adan oluşan eser daha evvel tezhip sanatı bakımından değerlendirilmemesi ve tezyinat unsurlarında farklılıklar içermesi bakımından çalışmaya esas teşkil etmiştir. Çalışmada yer alan eser tarihi, hattatı, üslup ve desen özellikleri bakımından incelenerek dönemi içerisinde bulunan yerinin tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Kitap sanatları açısından kıymetli olan, Osmanlı ve İran tezhip sanatının, kıt'a formlarındaki farklılıkları barındıran bu eser, araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Murakka', hat, tezhip, cilt

Abstract

It is possible to see rare examples of arts such as calligraphy, illumination, binding and miniature, which have an important place in murakkas. Murakkas were written with beautiful calligraphy, decorated and preserved for many years and have survived to the present day. There are many important works in terms of writing and decoration in libraries, museums and private collections. The Süleymaniye Manuscript Library comes first among the libraries mentioned. The work that is the subject of the study is the murakka with inventory number 34, located in the Hamidiye section of the Süleymaniye Manuscript Library. In this murakka, there are calligraphy examples written with the artistic taste of important masters of the Iranian calligraphy school such as Şah Mahmud Nişâbü'rî and Mir Ali Herevî. The work, which consists of ten stanzas, has been a determining factor in that it has not been evaluated in terms of illumination art before and contains differences in the ornamentation elements. The work in the study was examined in terms of its history, calligraphy, style and pattern features and its place in the period was tried to be determined.

This work, which is valuable in terms of book arts and contains the differences in the stanza forms of Ottoman and Iranian illumination art, has been brought to the attention of researchers.

Keywords: Murakka, calligraphy, illumination, binding

1. GİRİŞ

Kitap sanatları içerisinde bulunan hat, tezhip, minyatür ve cilt sanatlarının en güzel örnekleri murakka'larda da kendilerine yer bulmuşlardır. Murakka'lar kıt'aların bir araya getirilmesiyle meydana gelmektedir (Yılmaz, 2004: 235). 16. yüzyıla kadar kıt'alar bir zemine yapıştırılmadan alttan ve üstten birbirine tutturularak ve tomar (rulo) halinde sarıldıktan sonra buna bağlı olan deri ile muhafaza edilirdi. Bunlar yerini 16. yüzyıldan sonra murakka'ya bırakmıştır (Derman, 2020: 205). Osmanlıda kıt'alarda en çok aklâm-ı sitte ve ta'lik hat kullanılır. En yaygın kıt'a şekli, sülüs-nesihle yazılmış olanlardır. Üstte sülüs bir satır, alta nesih üç, beş veya daha fazla satır yer alır. Kısa satırların iki tarafındaki dikdörtgenler 90°'lik koltuk tezhibi de yapılabilecek alan bulunur (Derman: 2017: 55). Kıt'aların bir araya gelmesi ile oluşan murakka'lar, en çok hüsn-i hat için kullanılmış olsa da nadiren minyatür ve tezhip albümleri olarak da yapılmıştır (Özsayiner, 1968: 19). Meşk murakka'sı olarak yazılmış murakka'larda hattat imzası en sonda bulunan kıt'ada yer alır. Farklı kıt'aların bir araya getirilmesiyle oluşturulan ve toplama murakka' adı verilen murakka'lar her biri müstakil olur ve hattatı tarafından ayrı ayrı imzalanır. Hatta bazı murakka'larda farklı hattatlar tarafından yazılmış kıt'aların bir araya getirildiğine de rastlamak mümkündür (Derman, 2017: 56). Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde Hamidiye bölümünde bulunan 34 envanter numaralı murakka'da yer alan dört kıt'a da imza bulunmazken altı kıt'a da farklı hattatların imzası yer alır. On kıt'adan oluşan İran işi murakka'da ikinci kıt'a Şah Mahmud en-Nîşâbûrî, dördüncü kıt'a Mîr Ali, beşinci kıt'a Ahmed Hüseyinî, altıncı kıt'a Hüseyinî, yedinci kıt'a Şah Mahmud, onuncu kıt'a İhtiyar ketebelidir.

Dördüncü kıt'ada imzası olan Hüseyinî seyyidlerinden bir aileye mensup olan Mîr Ali Herevî 881 (1476) yılında Herat'ta doğmuştur (Alpaslan, 1989: 398). Meşhed'de Zeynüddin Mahmud isimli bir hattattan nesta'lik yazıyı meşk etti. Hüseyin Baykara'nın hizmetine giren hattat bu dönemde yazdığı yazılarda kâtibü's-sultânî ve sultânî unvanlarını kullandı. Şeybanîler 1529'da Herat'ı fethetmesiyle, hükümdar Ubeyd Han vasıtasıyla o dönemin ileri gelenleri ve bazı sanatkârları ile Mîr Ali Herevî de Şeybanîler'in merkezi olan Buhara'ya götürüldüğü bilinmektedir. Burada Abdülaziz Han'ın hüsn-i hat hocası olarak atanır ve sarayda hat işleriyle görevlendirildi (Serin, 2019: 631). Kaynaklar da Ali Herevî'nin ölüm tarihi için 924 (1518) ile 976 (1568-69) yılları arasında olduğuna dair farklı tarihler olsa da onun imzalı eserlerini inceleyen Mehdî Beyaniye göre hattatın 951 (1544) yılında vefat ettiği düşünülmektedir. (Serin, 2010: 329). İran'da yaşamış Türk asıllı nesta'lik hattatı ve şair olan Ali Herevî'nin pek çok eseri bulunmaktadır. Eserlerinde Ali, Ali Sultânî, Fakir Ali, Mîr Ali, Ali el-Kâtib, Ali Herevî, Ali Hüseyinî, Ali Hüseyinî el-Herevî, Ali Kitâbü's Sultânî imzaları da mevcuttur (Serin, 2010: 329).

İkinci ve yedinci kıt'ada imzası olan Şah Mahmud Nîşâbûrî, Nîşâbur'da 884-898 (1479-1492) yılları arasında doğmuş olabileceği düşünülmektedir. Zerrin Kalem unvanı ile de bilinir (Serin, 2010: 256). Nesta'lik yazının önde gelen hattatlarından olan Şah Mahmud nesta'lik meşkini ilk olarak dayısı Abdî Nîşâbûrî'den alır ve daha sonraları Sultan Ali Meşhedî'nin hüsn-i hat dersine devam ederek yazısını geliştirir. Mîr Ali Herevî ve Muhammed Handan gibi önemli ustaların yazılarını inceledikten sonra kendi yazı tavrını oluşturur. Şah Mahmûd'un yirmi yıl yaşadığı Meşhed'de vefat ettiği (972/1564) ve hocası Ali Meşhedî'nin yanına defnedildiği bilinir. Nesta'lik yazının ünlü hattatlarını yetiştiren hattatın Avrupa da bulunan kütüphaneler ve müzelerde en çok eseri bulunan sanatkârlardan olduğu bilinir (Serin, 2019: 641). Beşinci kıt'ada imzası olan Hüseyinî el-Kâtib, Câmî'nin Farsça Kırk Hadis Tercümesi'ni nesta'lik hatla yazmıştır (Erce, 2012: 87). Onuncu kıt'ada imzası olan Hoca İhtiyareddin, ta'lik yazan ve Mâverâünnehir'de bilinen kıdemli hattatlardandır (Müstakimzâde, 1928: 110).

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hamidiye Bölümünde bulunan 34 envanter numaralı murakka', kitap sanatları bakımından incelenmiştir. Kıt'aların üslup özellikleri, teknikleri, motifleri, renklerinin analizi yapılmıştır. Yapılan bu çalışma, kitap sanatları çerçevesinde analiz edilen murakka'nın gün yüzüne çıkarılması kitap sanatlarında yer alan sanatların yaşatılması bakımından önemlidir.

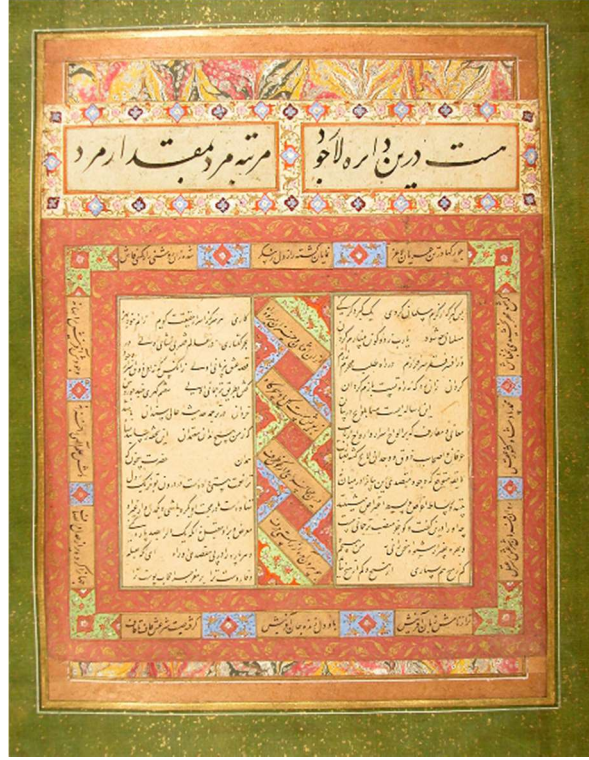
2. HAMİDİYE BÖLÜMÜ 34 ENVANTER NUMARALI MURAKKA'

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan murakka' Hamidiye bölümünde 34 envanter numarası ile muhafaza edilmektedir. Ebatları 35,5x25,5-14x7,5 cm'dir. Nestâ'lik ve tâ'lik yazı çeşitlerinin kullanılan murakka' on kıt'adan oluşmaktadır. İkinci kıt'a Şah Mahmud en-Nişâbüri, dördüncü kıt'a Mîr Ali, beşinci kıt'a Ahmed Hüseyinî, altıncı kıt'a Hüseyinî, yedinci kıt'a Şah Mahmud, onuncu kıt'a İhtiyar ketebelidir. Kıt'alarda tarih bulunmamaktadır.

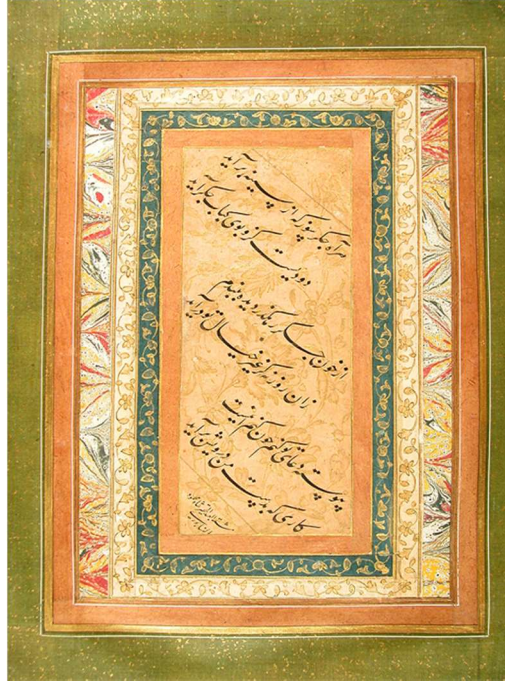
Görsel 1. Cilt iç kapak ve Vakıf mührü (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

Murakka' kahverengi deri ciltlidir. İç kapakta ebru bulunmaktadır. Cilt boyutları 35,5 x 25,5–14 x 7,5 cm edatlarındadır. Ciltte Murakka talibu satır muhtelif, sahife 10 numara 34 ifadesi yer alır. Zahriye sayfasında ise 1. Abdülhamid Han'ın vakıf mührü bulunmaktadır (Görsel 1).

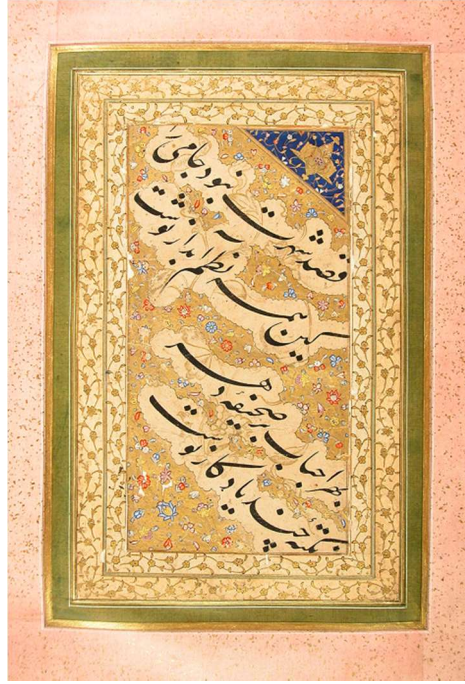
Görsel 2. 1. Kıt'a (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

1. Kıt'a: Nasta'lik hat ile yazılan kıt'a, dikdörtgen formunda iki şerit halinde yazılmıştır. Bezeme ve yazı alanları altın cetvelle ayrılır. Yazı arasında bulunan alanda hem yazı hem de tezyinat beraber uygulanmıştır. Mail kıt'a formunda yazılan yazılar arasında üçgen formlarda tezyinat alanları ayrılmıştır. Bu alanlarda zemin ayrımı rûmî motifi ile yapılmış tasarımlarda hatâyî grubu motifler ve dilimli yapraklar kullanılmıştır. Ortadaki yazı ve bezeme alanını çevreleyen dış pervaz kızıl kahve zemin üzerine yalnız altın kullanılarak ½ oranında ve penç, goncagül, yaprak motifleri ile tasarlanmıştır. Motiflerde açık pembe, beyaz, sülyen, altın gibi renkler kullanılırken zeminde su yeşili ve açık mavi renkler kullanılmıştır. Pervazın içinde bulunan bordürde yazı ve bezeme alanı altın kuzular ile birbirinden ayrılır. Yazı aralarındaki boşluklara ve köşelere yapılan tezyinat rûmî ve hatâyî grubu motifler yer alır. Bu alandaki tasarımlar ½ ölçülerindedir. Dış pervazda iç pervazda bulunan tasarım ve renkler uygulanmıştır. Üst kısımda dikdörtgen formun etrafını çevreleyecek şekilde yapılan bordürde aynı motifler ve motif renkleri kullanılmış, tezyinatın tamamı bir bütünlük içerisinde. Bu alanı üstünde kalan boşlukta ebru yer almaktadır. Etrafına yeşil renkte kâğıt üzerine zerefşan uygulanmıştır. Kıt'a tezyinatında kullanılan renkler birbiri ile uyum içerisinde ve motifler, dallar ince bir işçilikle uygulanmıştır. Mahir bir müzehhibin elinden çıktığı anlaşılmaktadır (Görsel 2).

Görsel 3. 2. Kıt'a (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

2. Kıt'a: Mâil kıt'a altı mâil satır ile yazılmıştır. Ta'lik kıt'alar da satırları sol yukarıya doğru meyilli olanlara mâil kıt'a (İran'da: çelipâ) adı verilir. Bu meylin derecesi az olursa kıt'anın eni genişler ve derece artar ise satırlar kısılacağı için kıt'anın enin de daralma olur. Genellikle mâil kıt'alarda 40°'lik bir meyil tercih edilmiştir (Derman,2017: 55). Yazı alanı cetvelle çevrelenmiş yazının bulunduğu alan hatâyî grubu motifler kullanılarak serbest formda halkârî tasarlanmıştır. Altın ile sulandırıp altın ile tahrir çekilen motifler yazının önüne geçmeyecek şekilde tezyin edilmiştir. İç pervazda koyu lacivert zemin üzerine altın ile ½ oranında halkârî yapılmıştır. Orta pervazda ise aharlı kâğıt üzerine yapılan serbest formda halkârî yer almaktadır. Çeşitli kıt'aların toplandığı murakka'larda bir kıt'anın ölçüsü diğer kıt'aya uymuyor ise karşılıklı iki kenara yapılan iç pervazlar geniş tutulur ya da takoz olarak adlandırılan ayrı bir ara pervaz eklenerek ebadın uyumu sağlanır (Derman, 2017: 56). Bu kıt'a ölçüleri düzenleyebilmek için alt ve üste bulunan boşluklar da gelgit ebru yer alır. Dış pervazın zemin yavruağzı renkte boyanıp üzeri boş bırakılmıştır. Tezyinat yeşil renk zemin üzerine zerefşan yapılarak sonlandırılmıştır. Kıt'a Abdülhakîr Şah Mahmud en-Nîşâbûrî ketebelidir (Görsel 3).

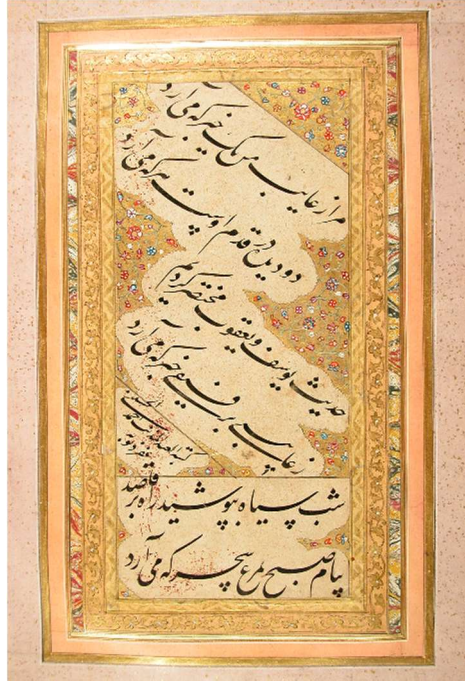
Görsel 4. 3. Kıt'a (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

3. Kıt'a: Mâil nesta'lik kıt'a dört mâil satır ile yazılmıştır. Yazı alanı altın cetvel ile çevrelenmiş yazı alanında kalan boşluklara beyne's sutûr (satır arası tezhibi) yapılmıştır (Ayverdi, 2008: 358). Yazı aralarında kalan boşluklar is mürekkebi kullanılarak yapılan dendanlarla çevrilmiştir. Bu alanda zemin altın ile sıvanmış üzerine hatâyî grubu motifler kullanılarak serbest formda yapılan tasarımla tezyin edilmiştir. Motiflerde pembe, mavi, leylak rengi, sülyen ve beyaz kullanılan renklerdir. Motifler üzerine kademe atılarak tezyinata canlılık kazandırılmıştır. Dendanlarla sınırlandırılan bezeme alanı dışında ve yazının altında kalan kısımlarda da serbest formda halkârî tasarımı bulunmaktadır. Sol üst köşede bulunan tezhipli alan altın cetvellerle sınırlandırılmış rûmî ve hatâyî grubu motiflerle tasarlanan alanda altın ve lacivert renk hâkimdir. Üst üste yapılan iki bordürde de hatâyî, penç, goncagül ve yaprak motiflerinin tamamı altınla tezyin edilmiş etrafına is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Aharlı kâğıt üzerine yapılan tezyinata zemin boyanmamıştır. Dış pervaz yeşil zeminlidir. Zerefşan yapılarak tezyinat sonlandırılmıştır (Görsel 4).

Görsel 5. 4. Kıt'a (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

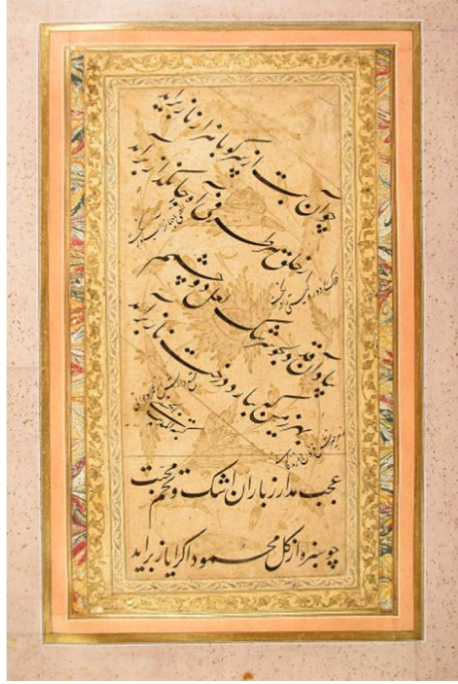
4. Kıt'a: Mâil nesta'lik kıt'a beş mâil satır ile yazılmıştır. Yazı alanı altın cetvel ile çevrelenmiş yazı alanına beyne's sûtûr yapılmıştır. Yazı aralarında kalan boşluklar turuncu renkte dendanlarla çevrelenmiştir. Bu alanın zemini altın ile sıvanmış üzeri sarmal dallarla rûmî ve hatâyî grubu motifler kullanılarak tezyin edilmiştir. Motiflerde altın, sülyen yeşil ve beyaz kullanılan renklerdir. Motifler üzerine kademe atılarak tezyinata canlılık kazandırılmıştır. Dendanlarla sınırlandırılan bezeme alanı dışında ve yazının altında kalan kısımlarda da zerefşân uygulanmıştır. Yazı alanının da sağ ve sol kısımda kalan boşluklara minyatür yapılmıştır. Figürlerde beyaz, yeşil, kahverengi, sülyen ve mavi kullanılan renklerdir. Sağ üst köşede bulunan yazı alanını birbirinden ayıran bordür yapılmıştır. Bordürde üç iplik üzerine hatâyî grubu motifleri kullanılarak lacivert renkte negatif bulunmaktadır. Kıt'anın tezhibi gibi negatifte kullanılan motiflerin işçiliği de ince ve zariftir. Yazı ve bezeme alanını çevreleyen iç pervazda kumlu ebru dış pervazda ise zemin yeşil renkte boyanarak üzeri boş bırakılmıştır. Kıt'anın tamamı altın cetveli olup zerafşân yapılarak tezyinat sonlandırılmıştır (Görsel 5).

Görsel 6. 5. Kıt'a (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

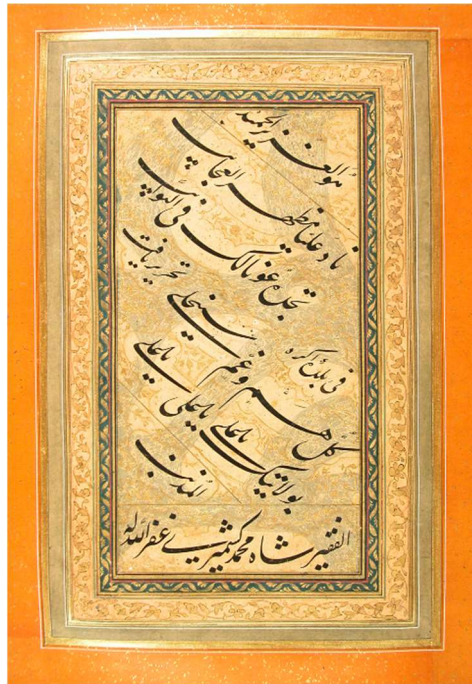
5. Kıt'a: Mâil nesta'lik kıt'a dört mâil satır, iki düz nesta'lik satır ile yazılmıştır. Mâil nesta'lik hat ile düz nesta'lik hat arasında 1mm'lik altın kuzu ile birbirinden ayrılır. Yazı alanı altın cetvel ile çevrelenmiş boşluklara beyne's sutûr yapılmıştır. Yazı aralarında kalan boşluklar is mürekkebi kullanılarak yapılan dendanlarla çevrelenmiştir. Bu alanda zemin altın ile sıvanmış üzerine hatâyî grubu motifler kullanılarak serbest formda yapılan tasarımla tezyin edilmiştir. Dallarda yeşil, motiflerde pembe, mavi, yeşil, sülyen ve beyaz kullanılan renklerdir. Yazı ve tezyinat alanını çevreleyen bordur goncagül ve yaprak motifleri kullanılarak tasarlanmıştır. Ahârlı kâğıt üzerine yalnız altın ile tezyîn edilmiştir. Ortada bulunan bordur hatâyî gurubu motifler ile tasarlanmış altının yanı sıra motiflerde beyaz renkte kullanılmıştır. Tezyinatın tamamına is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Bu bordürün iki yanında gelgit ebru yer almaktadır. Dış pervazın zemini ise yavruağzı renk ile boyanmış üzeri boş bırakılmıştır. Altın cetvelle çevrelenen kıt'a tezyinatı zerefşanla sonlandırılmıştır. Kıt'a Ahmed Hüseyinî ketebelidir (Görsel 6).

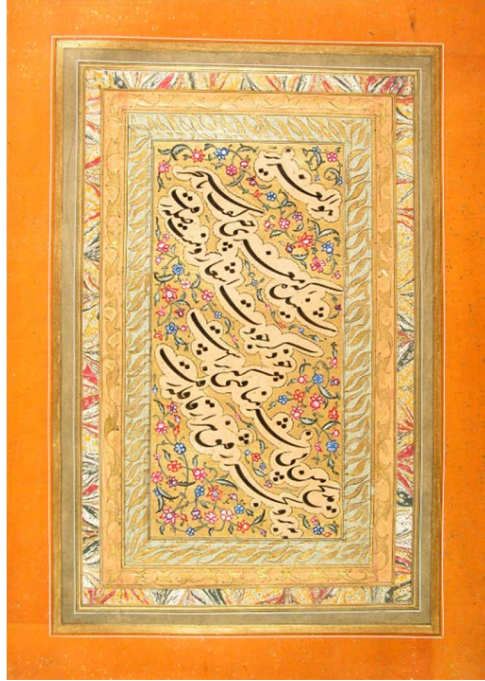
Görsel 7. 6. Kıta (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

6. Kıta: Mâil nesta'lik kıta'da dört satır mâil, iki düz satır nesta'lik satır halinde yazılmıştır. Nesta'lik hat ile yazılan kıta'nın aralarında ince nesta'lik hatta kullanılmıştır. Beyne's sutürda serbest formda hatâyî grubu motiflerle tasarlanan bir halkârî yer almaktadır. Yazı etrafında bulunan bordürde birbirinin devamı niteliğinde beyaz altın kullanılarak yapılan bir tezyinat bulunmaktadır. İç pervazda $\frac{1}{4}$ oranında halkârî tasarımı yer alır. Tezyinat ahârlı kâğıt üzerine sarı altın kullanılarak yapılmış, motiflerin ve dalların etrafına is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. İç pervazın iki yanında gelgit ebru vardır. Dış pervazın zemini ise yavruağzı renk ile boyanmıştır. Kıta'ya altın cetvelli olup zerefşan yapılarak tezyinat son bulmuştur. Hüseyinî ketebelidir (Görsel 7).

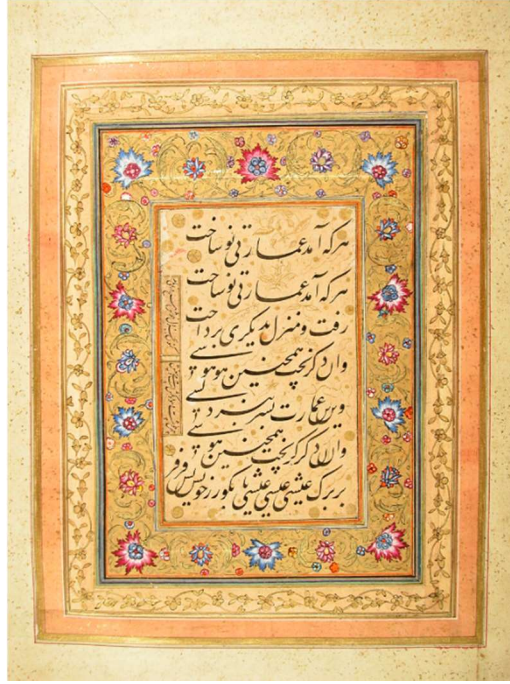
Görsel 8. 7. Kıta (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

7. Kıt'a: Mâil nesta'lik kıt'a altı mâil satır, bir düz satır nesta'lik hat ile yazılmıştır. Yazının etrafı altın dendanlar ile çevrelenmiş, satır aralarına beyne's sutür yapılmıştır. Beyne's sutürda serbest formda tasarımlar yapılmış motifler altın ile tezyin edilmiştir. Yazının etrafına altın cetvelden sonra yer alan bordüre suyolu yapılmıştır. Lacivert zemin üzerine altın ile yapılan tezyinat ince bir işçiliğe sahiptir. İç pervazda $\frac{1}{4}$ oranında halkârî tasarımı yer alır. Tezyinat ahârlı kâğıt üzerine sarı altın kullanılarak yapılmış, motiflerin ve dalların etrafına is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Bezemede iki farklı renkte altın kullanılmıştır. Dış pervazın zemini ise kahve köpüğü renk ile boyanmıştır. Kıt'a altın cetveli olup turuncu renk zemin üzerine zerefşan yapılarak tezyinat sonlandırılmıştır. Şah Mahmud ketebelidir (Görsel 8).

Görsel 9. 8. Kıt'a (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

8. Kıt'a: Mâil nesta'lik kıt'a beş mâil satır nesta'lik hat ile yazılmıştır. Yazı alanı altın cetvel ile çevrelenmiş yazı aralarına beyne's sutür yapılmıştır. Yazı aralarında kalan boşluklar is mürekkebi kullanılarak yapılan dendanlarla çevrilmiştir. Bu alanda zemin altın ile sıvanmış üzerine hatâyî grubu motifler kullanılarak serbest formda yapılan tasarımla tezyin edilmiştir. Motiflerde pembe, mavi, yeşil, sülyen ve beyaz kullanılan renklerdir. Motifler üzerine kademe atılarak tezyinata canlılık kazandırılmıştır. Yazı ve tezyinat alanını çevreleyen bordür ahârlı kâğıt üzerine yalnız altın kullanılarak tezyin edilmiştir. İç pervaz yaprak motiflerini birbirine bağlayarak birbirinin devamı niteliğinde tasarlanmış, motiflerde altın sulandırma tekniği kullanılmıştır. Tezyinatın tamamına is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Orta pervazda gelgit ebru yer almaktadır. Dış pervazın zemini ise kahve köpüğü renk ile boyanmış üzeri boş bırakılmıştır. Altın cetvelle çevrelenen kıt'a tezyinatı zerefşanla sonlandırılmıştır (Görsel 9).

Görsel 10. 9. Kıt'a (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

9. Kıt'a: Nesta'lik kıt'a yedi satır nesta'lik hat ile yazılmıştır. Satır aralarına beyne's sutür yapılmıştır. Duraklar basit formdadır. İç pervazın zemini altın ile sıvanmış üzerine hatâyî grubu motifler ve yapraklar kullanılarak ½ oranında tasarım yapılmıştır. Motiflerde sarı, pembe, mavi, sülyen ve beyaz kullanılan renklerdir. Dallar ve yapraklar altın olup tezyinata is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Motif zemininde beyaz renk üzerine tarama yapılarak tezyinata canlılık kazandırılmıştır. Orta pervazda penç ve goncagül motifleri kullanılarak birbirinin devamı niteliğinde tasarım yapılmıştır. Tezyinat ahârlı kâğıt üzerine altın kullanılarak yapılmış, motiflerin ve dalların etrafına is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Dış pervazın zemini ise yavruağzı renktedir. Kıt'a altın cetveli olup zerefşan yapılarak tezyinat sonlandırılmıştır Kıt'a tezyinatı tasarım ve işçilik bakımından güzeldir (Görsel 10).

Görsel 11. 10. Kıt'a (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi)

10. Kıt'a: Ta'lik kıt'a altı satır ta'lik hat ile yazılmıştır. Yazı altın cetvelle çevrelenmiş etrafına yapılan bordür halkârî ile tezyin edilmiştir. Ta'lik yazı altın dendanlarla çevrilmiş içerisine beyne's sütür yapılmıştır. Satur arası tezhibinde motifler negatif (çift tahrir) olarak kullanılmıştır. Kıt'ada da altın cetvelle çevrelenen yazının iki yanında geniş tutulan pervazlar yapılmıştır. Genellikle bu pervazlar kıt'aların ölçülerini eşitlemek için kullanılan bir bezeme yöntemidir. İçerisine pembe zemin rengi üzerine, yeşil yapraklar yer alan kumlu ebru bulunmaktadır. Dış pervazın zemini ise yavruağzı renktedir. Kıt'a tamamı altın cetvelli olup zerefşan yapılarak tezyinat son bulmuştur. Meşakahü münşi el-İhtiyâr ketebelidir (Görsel 11).

3. SONUÇ

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hamidiye Bölümünde bulunan 34 envanter numaralı murakka', kitap sanatları bakımından incelenmiştir. Kıt'aların üslup özellikleri, teknikleri, motifleri ve kullanılan renkler hakkında bilgi verilerek desen analizi yapılmıştır. Kıt'aların hattatı ve kullanılan yazı çeşidi ile ilgili de bilgi verilmiştir.

Murakka' da bulunan kıt'aların ketebeleri incelediğimde müstakil kıt'aların bir araya getirilmesiyle oluşan bir toplama murakka' olduğunu düşündürmektedir. Murakka'da her bir kıt'a hattatlar tarafından ayrı ayrı imzalanmıştır. İkinci kıt'a Şah Mahmud en-Nîşâbûrî, dördüncü kıt'a Mîr Ali, beşinci kıt'a Ahmed Hüseyinî, altıncı kıt'a Hüseyinî, yedinci kıt'a Şah Mahmud, onuncu kıt'a İhtiyar ketebelidir. Bir, üç, sekiz ve dokuzuncu kıt'alarda hattat imzası bulunmamaktadır. Murakka'nın müzehhiblerinin kimler olduğuna dair bilgi yoktur. Hattatlar hakkında ulaştığımız bilgiler ve bezeme özellikleri incelendiğinde murakka'nın İran işi bir murakka' olduğu tespit edilmiştir.

Osmanlılarda en yaygın kıt'a şekli, sülüs-nesihle yazılmış olanlardır. Kısa satırların iki yanına koltuk tezhibi yapılabilecek alan bulunur. Bu murakka'da ise yazı çeşidi olarak ta'lik kullanılmış ve mail satır olarak yazılmıştır. Kıt'alarda koltuk tezhibi yapılabilecek bir alan bırakılmamıştır. Murakka'da bulunan kıt'a tezyinatları arasında farklılıklar olduğu gibi bazı kıt'aların bezeme unsurlarında benzerliklerde vardır. Birinci kıt'a düz satır ile yazılması sebebiyle tezyinat alanı diğer kıt'alardan farklıdır. Dördüncü kıt'a minyatür kullanılırken diğer kıt'alarda minyatür yer almamıştır. Murakka'da yalnız dokuzuncu kıt'a satırlar arasında durak bezemesi kullanılmıştır diğer kıt'alarda durak yoktur. İki ve yedinci kıt'a bezeme özellikleri bakımından benzerlik gösterir Şah Mahmut tarafından yazılan kıt'alar iç pervazda kullanılan renkler ve dış pervazda kullanılan motifler bakımından benzerdir. Üç, beş ve dokuzuncu kıt'alarda bulunan beyne's sütürde kullanılan motif renklerinde benzerlikler vardır. Birinci kıt'anın üst ve alt kısmında, ikinci, beşinci, altıncı kıt'aların yazının iki yanında ve sekizinci kıt'anın dış pervazında aynı renklerde ve teknikte yapılan ebru kâğıdı kullanılmıştır. Tezyinatta bulunan bu benzerlikler bize kolektif bir çalışma ile ortaya çıkmış eserler olabileceğini düşündürmektedir. Kıt'aların tezyinat tarihi bilinmese de kullanılan motifler, motiflerde kullanılan renkler ve teknikler incelendiğinde klâsik dönem tezhip özelliklerin yansıtmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alparslan, A. (1999). Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Alparslan, A. (1989). "Ali Herevi, Mir", TDV İslam Ansiklopedisi (TDV), (II):397-399, Ankara.
- Ayverdi, İ. (2008). "Beyne's sütür", Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyatı, (1):358, İstanbul.
- Derman, M.U. (2020). "Murakka", TDV İslam Ansiklopedisi (TDV), (XXXI):204-205, Ankara.
- Derman, M.U. (2017).Türk Hat San'atından Seçmeler, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Mas Matbaacılık San. ve Tic. AŞ, İstanbul.
- Derman, M.U. (1995). Sabancı Koleksiyonu, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İstanbul.

- Erce, S. (2012). “Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Murakka’lar”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin. (1928), Tuhfe-i Hattâtîn, Türk Tarih Encümeni Yayınları, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Özsayiner, Z.C. (1986). “Hat Sanatında Murakkalar”, Antika, (14):16-19.
- Serin, M. (2010). Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- Serin, M. (2019). Hat Sanatı Tarihi, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- Yılmaz, A. (2004). Türk Tezhip Sanatları Tabir ve İstılahları, Damla Yayınevi, İstanbul.